

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΥΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1950

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"

38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38

ΑΘΗΝΑΙ

Η ΠΡΩΤΗ ΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἐκεῖνοι ποὺ ὕστερα ἀπὸ χρόνια πολλὰ θὰ γράψουν τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τῶν μεγάλων ἡμερῶν ποὺ περνοῦμε, θὰ εἶνε βέβαια ἀπὸ μὴν ἀποψι πρὸ εὐνοημένοι ἀπὸ μᾶς ποὺ τίς ζοῦμε. Γιατὶ καὶ τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα θὰ ξέρουν καὶ τὴ χρονικὴ θὰ ἔχουν ἀπόστασι γιὰ νὰ τοποθετήσουν καὶ νὰ διαβαθμίσουν ἀντικειμενικώτερα πρόσωπα καὶ γεγονότα. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως θὰ τοὺς λείπη ἓνα μέσον ἐξαιρετικῆς σημασίας γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἐννοήσουν βαθύτερα καὶ νὰ ἐκτιμήσουν ἀκόμη περισσότερο αὐτὴ τὴ μεγάλη ἑλληνικὴν ἐξόρμησι: ἡ ἀμεση ἐμπειρία, ἡ προσωπικὴ βίωσι τῶν ψυχολογικῶν προϋποθέσεων ποὺ ἔκαμαν ἱστορικὴ πραγματικότητά αὐτὲς τίς ὠραῖες στρατιωτικὰ καὶ ναυτικὰ ἐπιτυχίαι, ποὺ κι' ὁ πρὸ αἰσιόδοξος δύσκολα θὰ μποροῦσε νὰ τίς προβλέψῃ. Ἐμεῖς ἀξιοθήκαμε νὰ ζήσωμε ὅ,τι οἱ ἱστορικοὶ τοῦ μέλλοντος θὰ προσπαθήσουν νὰ σχηματίσουν μέσα στὴ φαντασία τους γιὰ νὰ τὸ ἀναλύσουν καὶ νὰ τὸ ἐξηγήσουν. Καὶ ἐπειδὴ, ὅσο γόνιμη καὶ ἂν εἶνε ἡ φαντασία τοῦ ἱστορικοῦ, ποτὲ κάτι ποὺ πέρασε δὲν μπορεῖ πιά ν' ἀναστηθῇ με ἀναλλοίωτη φυσιογνωμία μέσα στὸ χῶρο τῆς, γιατί στὸ μεταξὺ οἱ ὄροι τῆς ζωῆς ἀλλάζουν τὸ ψυχικὸ τοπίο τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ παρελθὸν μοιραῖα παραμορφώνεται μέσα στὰ σχήματα τοῦ παρόντος, πάντα θὰ ὑπάρχῃ ἀκόμη καὶ στὴν πρὸ πιστὴν αὐριανὴν ἱστορικὴν ἀναπαράστασι τοῦ σήμερα ἓνα χάσμα: θὰ λείπη ἡ σωστὴ ἀνάλυσι καὶ ὀρθὴ ἐκτίμησι ἐκείνης τῆς ἰδιαίτερης ψυχικῆς ἀτμόσφαιρας, ἐκείνων τῶν βαθύτερων ψυχολογικῶν διαθέσεων καὶ ἐλατηρίων ποὺ συνέχουν καὶ κινοῦν ἐσωτερικὰ ὄλους μας, ἀπὸ τὸν ἡγέτη ἕως τὸν τελευταῖο οὐραγό, αὐτὲς τίς ἱστορικὰς στιγμὰς καὶ ἐξηγοῦν τὰ θαυμαστά γεγονότα ποὺ διαδραματίζονται σήμερα στὴ χώρα μας καὶ ἔκαμαν τὸ ὄνομα τῆς σύμβολο σεβαστὸ σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη. Ἐμεῖς λοιπὸν ποὺ ἔχομε τὴ χάρι νὰ εἴμαστε σύγχρονοι τοῦ νέου ἑλληνικοῦ ἔπους ποὺ γράφεται τῶρα ἀπάνω στὰ κακοτράχαλα βουνὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ στ' ἀκρογιάλια τῆς Ἀδριατικῆς, πρέπει νὰ προσπαθήσωμε νὰ κάνωμε ὅσο γίνεται περισσότερο συνειδητὴ αὐτὴ τὴν ψυχολογημένην ἀτμόσφαιρα τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ παρόντος καὶ νὰ σημειώσωμε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς, γιὰ νὰ βοηθήσωμε ὄσους ὕστερα ἀπὸ χρόνια θὰ τὸ διαβάζουν με συγκίνησι στὰ ἱστορικὰ τους βιβλία νὰ τὸ νοιώσουν βαθύτερα καὶ νὰ τὸ ἐκτιμήσουν ὅπως τοῦ ἀξίζει.

**

Τὸ ἐξωτερικὸ γεγονός εἶνε τοῦτο: Ἐνώ λαοὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ με ὅλη τὴν ἐξέλιξι τους σὲ ἄλλους κύκλους τοῦ ὕλικου καὶ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ὄχι μόνο ἐγονάτισαν μπροστὰ στὴ βία τῶν ἰσχυρῶν, χωρὶς ν' ἀνισταθοῦν καθόλου ἢ ἀφοῦ ἀντιστάθηκαν μικρόψυχα καὶ δίχως τὴν ἀπαιτούμενη ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ προετοιμασία, ἀλλὰ καὶ δέχθηκαν τὴν ὑποταγὴν με τὴν παθητικὴν ἐγκαρτέρησι ποὺ δείχνει ὁ ἀνήμπορος ἄνθρωπος σὲ ἀνεπανόρθωτα κτυπήματα τῆς μοίρας, ἓνας μικρὸς ἀλλὰ ψυχωμένος λαός, ὁ ἑλληνικός, ὠρθώθη ἀποφασιστικὰ γιὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ ἓνα δυνατὸ καὶ κοῦφο ἐπιδρομέα καὶ τὸν ἔδιωξε ντροπιασμένον ἀπὸ τὴ χώρα, ὅπου εἶνε θαμμένα τὰ κόκκαλα τῶν πατέρων του. Τοῦτο ὅμως τὸ ἐξωτερικὸ γεγονός ἔχει καὶ τὴν ἐσωτερικὴν τὴν ἱστορίαν. Καὶ αὐτὴ ἴσα-ἴσα εἶνε ποὺ δίνει ὅλη τὴν ἠθικὴν ἀξίαν τοῦ ἡρωικοῦ κατόρθωματος.

Ἀνάμεσα στὰ φοβερά ὄπλα τοῦ συγχρόνου πολέμου πρὸ ἀποτελεσματικὰ ἀποδείχθηκαν τὰ ψυχολογικά. Ὁ ἀντίπαλος προσπαθεῖ πρῶτα νὰ πληγώσῃ ὄχι τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν, γιὰ νὰ ἐξουθενώσῃ τὰ θύματα τοῦ δόλια πρὶν κἂν τὰ χτυπήσῃ. Ἀρχίζει πρῶτα τὴν ὀμαδικὴν ὑποβολὴν με ὄλα τὰ μέσα ποὺ ἔχει ἐπινοήσῃ ἢ ἀπόκρυφῃ ἐπιστήμη τῆς μεθοδικῆς προπαγάνδας τοῦ καιροῦ μας: ἐπαγγέλλεται στοὺς κουρασμένους ἀπὸ τίς ἐσωτερικὰς ἀντινομίαις τῆς σύγχρονης ζωῆς λαούς, κυρίως στοὺς μικρούς, ἓνα νέο παράδεισο ποὺ θὰ βγῇ τάχα ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ γενικοῦ χαλασμοῦ, χωρὶς φυσικὰ νὰ φανερώνη ὅτι θὰ κρατήσῃ ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τοῦ τὰ ἐπαγγελλόμενα ἀγαθὰ. Ἐπειτα προσπαθεῖ ν' ἀποκαρδιώσῃ τοὺς γείτονές του με τὴ θεατρικὴν ἐπίδειξι τῆς πολεμικῆς του μηχανῆς καὶ τὴ στιγμὴ τῆς κρούσεως προβαίνει σὲ κεραυνοβόλο αἰφνηδισμὸ γιὰ νὰ παραλύσῃ κάθε ἀπόπειρα συστηματικῆς καὶ νηφάλιας ἀντιστάσεως. Γιατὶ ξέρει ὅτι, ἅμα κατορθώσῃ νὰ πείσῃ ἐκείνον ποὺ ἐτοιμάζεται νὰ προσβάλλῃ, ὅτι ἔχει συντριπτικὴν ὑπεροχὴν καὶ ἐπομένως ὁ ἀγώνας εἶναι μάταιος, καὶ ὅταν με τὸν αἰφνηδισμὸ φέρῃ τὴ σύγχυσι καὶ τὴν ἀμηχανίαν, μπορεῖ νὰ εἶνε σχεδὸν βέβαιος γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα: ὁ φόβος ἔχει τὴ δύναμι τοῦ ἐνστίκτου καὶ ἡ φυγὴ εἶνε ἓνας μυοκινητικὸς αὐτοματισμὸς. Ἐτοὶ ὠργάνωσε τὴν ἀπρόκλητὴν ἐπίθεσίν του καὶ ὁ κακὸς γείτονας τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἔντυπα

καὶ οἱ ραδιοφωνικοὶ σταθμοὶ τοῦ ἑξαπέλυσαν σ' ὄλους τοὺς τόνους τοῦ μελοδραματικοῦ πάθους τὸ φανατικὸ κήρυγμα τῆς νέας ἐπαγγελίας. Καὶ ὅταν ἐνόμισεν, ὅτι εἶχεν ἐπιστῆ ἢ στιγμή, ἄρχισε μεθοδικὰ τὴν ἐκτέλεσι τοῦ σκοτεινοῦ σχεδίου του. Ἀνάμεσα σὲ διαβεβαιώσεις ἐγκάρδιας φιλίας δοκίμασε μὲ μιὰν ἀσεβῆ ἐπίδειξι τῆς ναυτικῆς του δυνάμεως νὰ πτοήσῃ ἕνα μικρὸ λαὸ τριγυρισμένον ἀπὸ θάλασσα. Ἐπειτα ἐπέδωκε νύχτα ἕνα ξαφνικὸ τελεσίγραφο μὲ ἀπίθανα μικρὴ προθεσμία. Τὴν αὐγὴ ἔρριξε κι' ὄλας τὸν Ἰσκιο τῶν ἀεροπλάνων τοῦ ἀπάνω στὴν ἀνύποπτη πρωτεύουσα. Καὶ ἐπερίμενε ὅτι ἡ ὑποβολή, τὸ δέος καὶ ἡ ἀπόγνωσι θὰ ματαιώσουν κάθε ἐνέργεια καὶ μαζί μὲ τὴ σύγχυσι θὰ ἀνοίξουν στὸν κατακτητὴ τὶς πύλες τῆς χώρας γιὰ νὰ μῆ νὰ πανηγυρίσῃ ἀνενόχλητος τὸ θρίαμβό του.

Ἀντὶ ὅμως νὰ ἐπαληθεύσουν αὐτοὶ οἱ καταθρόνιοι ὑπολογισμοί, ἔγινε κάτι ἄλλο, φαινομενικὰ ἴσως ἀπρόοπτο, ἀλλὰ πραγματικὰ πολὺ φυσικὸ καὶ εὐλογο γιὰ ἕναν τόπο μὲ τὴ μακραίωνη ἱστορικὴ πείρα τοῦ δικοῦ μας: ὁ λαὸς βρέθηκε ψυχικὰ ἔτοιμος καὶ ἐκινητοποιήθη σὰν ἕνας ἄνθρωπος γιὰ ν' ἀποκρούσῃ μὲ πείσμα καὶ μὲ γενναιότητα τὴν εἰσβολή. Οὔτε ἡ προπαγάνδα, οὔτε ἡ κυνικὴ ἐπίδειξι τῆς δυνάμεως, οὔτε ὁ πονηρὸς αἰφνηδιασμὸς τὸν ἐπτόησαν. Γιατί, ἐνῶ ὁ καθένας μας ζοῦσε καὶ μέσα ἀκόμη στὴ θύελλα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ σάλου παραδομένος στὰ εἰρηνικά του ἔργα καὶ ποτίζοντας τὴ φτωχὴ μας γῆ μὲ τὸν τίμιον ἰδρώτα τοῦ μόχθου του, ἀπὸπάνω μας προνοοῦσε φρουρὸς ἀκοίμητος ἕνας διορατικὸς, ἤρεμος καὶ ἀποφασιστικὸς κυβερνήτης καὶ μέσα μας κάτι ἀγρυπνοῦσε. Κάτι ποὺ δὲν εἶχε τὴν ξαστεριά τοῦ λογικοῦ στοχασμοῦ οὔτε τὸ συγκεκριμένον περίγραμμα τῆς καθαρῆς μνημονικῆς εἰκόνας, ποὺ ἐναποθηκεύει στὴ συνείδησι ἢ ἀτομικὴ ἐμπειρία. Κάτι θολὸ ἀλλὰ πανίσχυρο σὰν τὴν ἐξασκημένη ζωϊκὴν ὀρμὴ μέσα σ' ἕναν ὀργανισμὸ μὲ βιολογικὸ παρελθόν. Τὸ ἱστορικὸ ὑποσυνείδητο. Μιὰ λειτουργία ποὺ τελεῖται μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἔθνους ὀλόκληρου σὰν ὀργανικοῦ ὄντος ὑπέρτερης μορφῆς καὶ ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ ἐνισχύεται ἀπὸ ἕνα θεσμὸ πολὺ μεγάλης σημασίας, ἀπὸ τὴν παιδεία.

Αὐτὸ λοιπόν, τὸ ἱστορικὸ ὑποσυνείδητο ἀγρυπνοῦσε τὴν ὥρα ποὺ ὁ λαὸς ἔδινε τὴν ἐντύπωσι, ὅτι ἀκούει πρόθυμα τὶς νέες ἐπαγγελίες καὶ ὅτι παρακολουθεῖ μὲ ἀπάθεια τὴν πυρκαϊὰ νὰ πλησιάζῃ ὀλοένα πρὸς τὰ σύνορά του. Οἱ ἐπιδρομὲς τῶν ἰσχυρῶν σ' αὐτὴ τὴ χώρα ἀπὸ τὰ παλαιότατα χρόνια ἕως σήμερα εἶνε ἕνα φαινόμενο ποὺ ἐπαναλαμβάνεται μὲ ἀδυσώπητο ρυθμὸ σχεδὸν σὲ κανονικὰ διαστήματα. Τὰ ὀνόματα τῶν γειτόνων ἀλλάζουν· ἀλλάζουν οἱ γλώσσες

ποὺ μιλοῦν, οἱ μορφές τῆς ζωῆς τους, τὰ μέσα, τὰ προσχήματά τους—τὰ πάντα. Τὸ ρεῦμα ὅμως παραμένει τὸ ἴδιο. Γιατί ἀπλούστατα τὸ ἔχει ἡ γεωγραφικὴ μοῖρα αὐτῆς τῆς χώρας νὰ μπερδεύεται στὰ πόδια τῶν ἰσχυρῶν, ὅταν ἀνοίγουν τὰ σκέλη ν' ἀπλωθοῦν ἀπάνω στὴ Μεσόγειο καὶ ἀπὸ ἀπληστία ὀρμοῦν νὰ τὴν ἐξουσιάζουν. Καὶ ἀπὸ τὶς ἀναρίθμητες αὐτὲς περιπέτειες τὸ ὑποσυνείδητο τοῦ λαοῦ ἔχει ἀποθησαυρίσῃ πλούσια πείρα. Μὲ τὶς μυστικὲς κεραεῖες τοῦ αἰσθάνθηκε ἀπὸ μακρὰ τὸν κίνδυνον καὶ ἔτοιμασε τὸν πολὺπλοκο μηχανισμὸ τῆς ἀντιδράσεως, ποὺ τόσες φορές εἶχε βάλῃ σὲ ἐνέργεια, μὲ τέτοια προνοητικότητα ὥστε νὰ μὴν ἐξαπατηθῇ ἀπὸ τὴ μαύρη μαγεία τῆς δημοσιογραφικῆς καὶ ραδιοφωνικῆς προπαγάνδας τῶν ἐπιδρομῶν καὶ κανένας αἰφνηδιασμὸς νὰ μὴ μπορέσῃ νὰ φέρῃ ἀμηχανία καὶ σύχυσι.

Ἀπαράλλακτα καθὼς ξεδιπλώνεται ὀρμητικὰ ἕνα συσπειρωμένον μετάλλινον ἑλατήριον, ἔτσι ἑξαπέλυσε κι' αὐτὸ στὴν κρίσιμη στιγμή ὄλας τὶς συνειδησιακὲς ἐνέργειες γιὰ νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ πρόγραμμα, προτοῦ καλὰ-καλὰ τεθῇ καὶ ἀποσαφηνισθῇ μὲ τὴ διασκεπτικὴ κρίσι ὁ τελικὸς σκοπός. Ὅλοι ἀνεξαιρέτα, ἀπὸ τὸν ἀνώτατον ἡγέτη ἕως τὸν τελευταῖον ἀστὸ καὶ ἀγρότη, βρέθηκαν μὲ μιὰς σὲ συναγερμὸ ἐσωτερικὰ ἐνωμένοι στὴν ἀπόφασιν ποὺ ἦταν σὲ ὄλους γνωστὴ, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκτομισθῇ. «Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών», εἶπεν ἔντονα ὁ ἀρχηγὸς δίνοντας στὴ θολὴ διαίσησιν ὀλόκληρου τοῦ λαοῦ τὴ φωτεινὴν ἔκφρασιν τῆς ἀμείλικτα ὀρθῆς ἐρμηνείας τῶν γεγονότων—καὶ ἡ ἀπόκρισι ἐδόθη ἀμέσως ἀπὸ τὸ πλῆθος σὰ νὰ ἦταν κάτι αὐτονόητον, κάτι ποὺ ἐπειδὴ ἔχει πάρα πολλές φορές εἰπωθῇ, δὲν χρειάζεται καμμιά προσπάθεια γιὰ νὰ βρεθῇ καὶ νὰ διατυπωθῇ· δύο λέξεις ποὺ ἡ ἠχώ τους βρυχάται μέσα στὸ αἷμα μας πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκφώνησίν τους: ἐλευθερία ἢ θάνατος! Κανένα θάμπωμα, καμμιά σύγχυσι ἢ ἀμηχανία, κανένα παράλογο δέος. Ἴσως ἐκεῖνοι, οἱ λιγοστοί, ποὺ στοχάζονται πολὺ καὶ ἡ σκέψι μὲ τοὺς διαλεκτικὸς μαιάνδρους τῆς ἀντικόβει τὴν πηγαία ὀρμὴ τῆς ἐνέργειας, ἀναμετροῦσαν τοὺς τρομεροὺς κινδύνους τῆς περιπέτειας ποὺ ἄρχιζε. Ἡ μᾶζα ὅμως, ἡ μεγάλη καὶ πυκνὴ μᾶζα τοῦ λαοῦ οὔτε μιὰ στιγμή δὲν αἰσθάνθηκε τὸν ἴλιγγον τῆς ἀγωνίας. Ἡ διάζευξι ἦταν σαφῆς καὶ περιορισμένη σὲ δύο μονάχα σκέλη: ἐλευθερία ἢ θάνατος. Terfium non datur! Καὶ οἱ νέοι ἔσπευδαν νὰ ντυθοῦν στὰ συντάγματά τους, νὰ πάρουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ ξεκινήσουν γιὰ κεῖ ὅπου ἡ παλληκαριά ἐπρόκειτο νὰ ταπεινώσῃ τὴν αὐθάδεια. Κι' ἔτσι τὴν πρώτην κι' ὄλας ἡμέρα τῆς ἐλεεινῆς ἐπιδρομῆς ὁ λαὸς αὐτὸς ἐνίκησε πανηγυρικὰ τὰ ὑποῦλα ὄπλα τοῦ ψυχολογικοῦ πολέμου.

Ὅταν μιὰ τόσο μελετημένη ἐπιχείρησι

γνωρίζη ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματά της τὴν ἀποτυχία, θὰ εἶπῃ ὅτι ἔμεινεν ἔξω ἀπὸ τὸ λογαριασμὸ ἕνας σημαντικὸς παράγων, ἱκανὸς τὴν τελευταία στιγμή νὰ μεταβάλη ἀπροσδόκητα τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ ἀγνωστος ποῦ δὲν εἶχε συνυπολογισθῆ στὴν ἀρχικὴν ἐξίσωσι τοῦ κακοῦ γείτονα τῆς Ἑλλάδος, ὅταν κατέστρωνε τὸ σχέδιό του, ἦταν τὸ ἱστορικὸ ὑποσυνειδητὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αὐτὸ διατηροῦσε ἀνεξίτηλα χαραγμένες τὶς θαμπές εἰκόνες τῶν περασμένων ἀντίστοιχων περιπτώσεων. Αὐτὸ ἤξερε κατάβαθα τί θὰ εἶπῃ σκλαβιά καὶ πῶς ἡ ἀξία τῆς ἐλευθερίας ζυγίζεται πάντα μὲ τὸ βάρος τοῦ αἵματος. Καὶ δὲν ἐδίστασε, δὲν ἐταλαντεύθηκε οὔτε μιὰ στιγμή. Ὁ ἀντίπαλος εἶχε στηρίξη τοὺς ὑπολογισμοὺς του στοὺς νόμους τοῦ κατώτερου ψυχισμοῦ. Ἀλλὰ τέτοια μέσα εἶναι ἀνίσχυρα νὰ παραλύσουν ἕνα λαὸ ποῦ ἔχει ἀγωνισθῆ τόσες φορές γιὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἔχει ζήση αἰῶνες ὀλόκληρους σκλαβιάς. Ἐνας ψυχικὸς λοιπὸν μηχανισμὸς ἄλλης ποιότητος ἐλειτούργησε καὶ ἐξουδετέρωσε τὸν τυφλὸν αὐτοματισμὸ τοῦ ἐνστικτοῦ. Ὁ ἱστορικὸς ἄνθρωπος ἐνίκησε μέσα του τὸ ζῶο. Αὐτὴ ἡ νίκη, ἡ πρώτη νίκη τοῦ πολέμου, ἦταν ἡ σπουδαιότερη. Ἦταν ἡ νίκη-μητέρα ποῦ ἐγέννησε ὄλες τὶς ἄλλες, ὅσες ἀκολούθησαν καὶ ἀκολουθοῦν. Σὲ πολέμους σὰν τοὺς σημερινούς αὐτὴ ἡ πρώτη δοκιμασία εἶναι ἡ κυριώτερη φάσι τῆς πάλης. Ὅταν χάσῃ κανεὶς σ' αὐτὴν ἔπειτα δὲν μπορεῖ πιά νὰ νικήσῃ. Γιατὶ κανένα σῶμα δὲν μπορεῖ ν' ἀγωνισθῆ, ὅταν μέσα του ἡ ψυχὴ ἔχει θανάσιμα πληγωθῆ. Νικᾷ κανεὶς πρῶτα μὲ τὴν ψυχὴ καὶ ὕστερα μὲ τὰ μέρητα του.

Ὁ ἴδιος ὁ κακὸς γείτονας τῆς Ἑλλάδος ἀνεγνώρισεν ἀμέσως αὐτὸ τὸν ἀγνωστο συντελεστὴ τῆς ὠραίας ἑλληνικῆς νίκης στὸ ψυχολογικὸ πεδίο τοῦ πολέμου. Ἐμίλησε γιὰ τὸ βαθύ, τὸ χρόνιο, τὸ ἀκατανόητο — καθὼς εἶπε — μῖσος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπέναντι στὴ χώρα του. Διαπίστωσι ὀρθή, ἀλλὰ κακὴ, κακόβουλη διατύπωσι. Ὁ λαὸς αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ μισῆ ἔμμονα κανένα γείτονά του. Μὲ τοὺς χθεσινούς ἐχθρούς του εἶνε σήμερα εἰλικρινῆς καὶ ἐγκάρδιος φίλος καὶ σύμμαχος. Δὲν ἦταν λοιπὸν μῖσος αὐτὸ ποῦ αἰσθανότανε καὶ αἰσθάνεται ἀκόμη γιὰ τὴν χώρα τῶν ἐπιδρομέων. Ἦταν μιὰ ὀξύτατη διαίσθησι τοῦ ἱστορικοῦ ὑποσυνειδητοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅτι κάποτε ἀπ' αὐτὴ τὴ μεγάλη γειτονικὴ χώρα θὰ κινδύνευε σοβαρὰ ἡ ἐθνικὴ του ὑπαρξι, ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ ἐλευθερία του. Καὶ μέσα στὰ τελευταία τριάντα χρόνια δὲν ἔλειψαν (εὐτυχῶς — μπορούμε νὰ εἰποῦμε σήμερα μὲ ἡσυχὴ συνειδησι) στίς σχέσεις τῶν δύο λαῶν τὰ ἀναμφισβήτητα γεγονότα ποῦ δείχνουν πόσο ἀλάνθαστα ἐλειτούργησε αὐτὸ τὸ κρυφὸ ἀλλὰ ἰσχυρὸ αἰσθητήριον καὶ μὲ πόσῃν ἀκρίβεια διέγινωσε τὴ διεύθυνσι καὶ τὴν ἔκτασι τοῦ κινδύνου.

* *

Καὶ δὲν ἦταν μόνο αὐτὸς ὁ ἀγνωστος ποῦ δὲν εἶχεν ὑπολογισθῆ στὰ σχέδια τῶν ἐπιδρομέων καὶ ἀνέτρεψε τὶς προβλέψεις τους. Ἦταν κι' ἕνας ἄλλος ἀκόμη ποῦ ἀξίζει νὰ τὸν ἀναφέρουμε : τὸ ἐθνικὸ ἦθος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὅπως ἕνα ἄτομον ἔχει τὸ ἦθος του, τὴν ἰδιαίτερη ἠθικὴ φυσιογνωμία του ποῦ εἶνε πότε σταθερὴ καὶ πότε χαλαρὴ καὶ ποῦ διαμορφώνεται πρὸ πάντων ἀπὸ τὸν τρόπο καὶ τὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς του, ἔτσι καὶ κάθε λαὸς ἔχει τὸ δικό του ἦθος ποῦ ἀποκρυσταλλώνεται κατὰ τὴν ἱστορικὴ του διαδρομὴ σιγὰ - σιγὰ καὶ παρουσιάζει μὲ τὸν καιρὸ εὐκολοδιάκριτα χαρακτηριστικὰ, ποῦ πάλιν ἡ παιδεία σὰν ὠργανωμένος θεσμὸς προσπαθεῖ νὰ τὰ χαράξῃ βαθύτερα ἀπάνω στὸ ψυχικὸ του πρόσωπον. Ἐνα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τοῦ ἐθνικοῦ ἑλληνικοῦ ἠθους εἶνε ὅτι στὴ σύγκρισι τῶν στιγμῶν τοῦ ἀγῶνος θέτει πάντα πρὸ ὑψηλὰ τὴ θυσία ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία. Ὑπάρχει ἕνας ἰσχυρὸς τόνος ρωμαντισμοῦ σ' αὐτὴ τὴν ἀποτίμησι. Ὁ ρεαλιστὴς λογαριάζει τὸ ἀποτέλεσμα. Τὸν ρωμαντικὸ γοητεύει ἡ προσπάθεια ποῦ διατηρεῖ τὴν ἀξία της καὶ ὅταν τὸ ἀποτέλεσμα δὲν εἶνε τὸ προσδοκώμενον. Καὶ ἡ ἀποψι αὐτὴ ἔχει ὑψηλὸ ἠθικὸ νόημα. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν πράξεων μας δὲν ἐξαρτῶνται μόνο ἀπὸ μᾶς. Ἡ προσπάθεια ὁμῶς εἶνε ἐντελῶς δική μας. Χρέος μας εἶνε νὰ ἐνεργοῦμε. Τὴν ἐπιτυχία τὴν δίνουν καὶ ἄλλες αἰτίες καὶ συχνὰ ἡ σύμπτωσι. Πόσο ἀνώτερα τοποθετεῖ ὁ λαὸς αὐτὸς τὴ θυσία ἀπὸ τὴν νίκη, φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὴ συναισθηματικὴν ἀπήχησι, ποῦ ἔχουν στὴν ψυχὴ του ἀντίστοιχα γεγονότα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ πρὸ μακρυνοῦ καὶ τοῦ πρὸ νωποῦ παρελθόντος του. Ἐκτιμᾷ περισσότερο τὶς θερμοπύλες ἀπὸ τὸ Μαραθῶνα. Ὑπερηφανεύεται πρὸ πολὺ γιὰ τὸ Μεσολόγγι παρά γιὰ τὴν ἄλωσι τῆς Τριπολιτσᾶς. Κι' ἂν μέσα στὴ θυσία κάθε ἄνθρωπος αἰσθάνεται συγκλονιστικώτερα τὸ δραματικὸ μεγαλεῖο τῆς πάλης, τὸν ἑλληνα τὸν ἐδίδαξε ἡ τραγικὴ του ἱστορία νὰ ταυτίξῃ τὸ χρέος μὲ τὴ θυσία, νὰ θεωρῆ κληρὸ καὶ μοῖρα τοῦ ἔθνους του τὶς δύσκολες στιγμῆς ὄχι τὴν ἐκθαμβωτικὴν ἐπιτυχία, ἀλλὰ τὴ θυσία ποῦ ὑψώνει τὸν συντριμμένον πάνω ἀπὸ τὸν νικητὴ. Ἴσως γιὰ τὴν ὑπῆρξαμε σχεδὸν πάντα ἕνας λαὸς δυσανάλογα μικρὸς συγκριτικὰ μὲ τὸ μέγεθος τῶν φιλοδοξιῶν του. Ἴσως γιὰ τὴν καθεὶν τόσο σπάζουν μὲ πάταγον ἀπάνω στὴ φτωχὴ μας χώρα τὰ κύματα πότε τῆς ἀσιατικῆς καὶ πότε τῆς εὐρωπαϊκῆς πλεονεξίας καὶ βαρβαρότητος καὶ πάντα σχεδὸν αὐτὴ ἡ χώρα ὑπεχρεώθη ν' ἀναμετρηθῆ μὲ ἀριθμητικὰ ὑπέρτερους ἐπιδρομῆς καὶ κατακτητὰς. Ἴσως γιὰ τὴν ὅσες φορές ἐπροτιμήσαμε τὰ ἐξωτερικὰ κέρδη ἀπὸ τοὺς ἐσωτερικοὺς θησαυροὺς ἐκινδυνεύσαμε ν' ἀποξενωθοῦμε ἀπὸ ὅ,τι καλλίτερον εἶχαμε μέσα μας, γιὰ τὴν κοντέψαμε κατακτώντας

τοὺς ἄλλους νὰ χάσουμε τὸν ἑαυτό μας Ἰσως καὶ γιὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους—παίρνομε τὴν ἀπόφασιν τῆς θυσίας τόσο εὐκολὰ κάποτε, ποὺ ἀπορεῖ καὶ ἐκπλήσσεται ὁ ψυχρὸς ὑπολογιστὴς τῆς πρακτικῆς σκοπιμότητος βλέποντας πόσο μᾶς ἀφίνει ἀδιάφορους ὅ,τι ἐκεῖνος ὀνομάζει σύνεσι.

Ἐνας ξένος πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν μου ἔλεγε μὲ τόνο συμπάθειας καὶ συμβουλῆς, ὅτι τὸ ν' ἀντισταθῆ μετὰ τὰ ὄπλα ἡ μικρὴ μας χώρα στὴ θέλησιν μιᾶς μεγάλης δυνάμεως ποὺ διαθέτει ἀφθονὰ τὰ φοβερὰ μηχανικὰ μέσα τοῦ σύγχρονου πολέμου, θὰ ἦταν καθαρὴ παραφροσύνῃ. Πόσο λίγο ἐγνώριζαν τὴ μεγάλη ψυχὴ αὐτοῦ τοῦ μικροῦ λαοῦ ἢ πόσο λίγο εἶχαν προσέξει τὸ ἔθνικόν του ἦθος ἢ πόσο ἀγνοῦσαν ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἕως σήμερον μέσα σὲ ὄλους τοὺς ἐλιγμούς τῆς ἱστορικῆς του πορείας ὅ,τι ἀγάπησε μὲ πάθος, ὅ,τι ἔμνησε φλογερὰ στὸν οἶστρο τῆς ἡ ἐκλεκτῆς πνευματικῆς ἐπιτομῆς αὐτοῦ τοῦ λαοῦ ἦταν ἡ δραματικὴ ὡμορφία καὶ τὸ ὑψηλὸ ἠθικὸ νόημα τῆς ὑπέρτατης θυσίας. Βέβαια γιὰ τὸν πρακτικὸν καὶ φρόνιμον ἄνθρωπον ἡ ἀνώφελη θυσία εἶναι παραφροσύνῃ. Ἀλλὰ πάντα μέσα στὸν Ἰλιγγὸ μιᾶς τέτοιας παραφροσύνης γράφονται οἱ μεγάλες σελίδες τῆς ἱστορίας. Ὅταν τὰ βλαστάρια αὐτοῦ τοῦ λαοῦ ἔφευγαν τὶς πρώτες ἡμέρας τοῦ πολέμου μὲ παραλήρημα

«Ἐλεύθερον Βῆμα», 16 Φεβρουαρίου 1941.

ἐνθουσιασμοῦ γιὰ νὰ προτάξουν τὰ στήθη τους στὴ φονικὴν ἐπιβουλήν, δὲν εἶχαν τὴν αἰδιοδοξίαν τῆς ἀγνοίας, γιὰτὶ ὁ καθένας ἤξερε τὶς τρομερὰς δοκιμασίας ἐνὸς πολέμου μὲ ἀριθμητικῶς ὑπέρτερον καὶ στὸν ὄπλισμόν πολυμήχανον καὶ ἰσχυρότερον ἐχθρόν, ἀλλὰ εἶχαν τὴν ἡρωϊκὴν ἀπόφασιν τῆς θυσίας γιὰ ἓνα ἰδανικόν, ποὺ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ σ' αὐτὸ πάντα μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἐπλήρωσε ὁ λαὸς μας. Γιὰ τὸ ἰδανικόν τῆς ἐλευθερίας. Τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐλληνικῆς ποὺ ὁ μέγας ποιητὴς τοῦ ἔθνους τὴν ὠραματίσθη καὶ τὴν ἐχαιρέτησε «ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά».

Ἡ νίκη ἐστεφάνωσε τὰ ἐλληνικὰ ὄπλα γιὰτὶ τὰ ὑψωσεν ὄχι ἡ δίψα τῆς ἐπιτυχίας, ἀλλὰ ἡ θρησκευτικὴ προθυμία τῆς θυσίας. Ἀποφασίσσαμε νὰ πεθάνωμε καὶ ἐνίκησαμε. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἦρθαν μὲ τὸ πρόγραμμα νὰ ζήσουν εἰς βάρος τοῦ μόχθου καὶ τῆς τιμῆς μας καὶ νικήθηκαν καὶ ντροπιάσθηκαν. Νικοῦμε γιὰτὶ θυσιαζόμεσθε γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος ποὺ μέσα στὴ συνείδησιν τοῦ λαοῦ μας ἔχει ἀνέκαθεν οὐνοφανθῆ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ πόνου καὶ τοῦ μαρτυρίου, ὅπως πάλιν μὲ τὴν θεῖαν του γλῶσσαν μᾶς τὸ λέγει ὁ ποιητὴς:

«Κι' ἐτάραξε τὰ σπλάγχνα μου ἐλευθερίας ἐλπίδα
κι' ἐφώνησα ὦ θεϊκιά, κι' ὄλη αἷματα πατρίδα!»

Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

